

HUOSTAANOTTO JA VANHEMMUUS

Tarkoituksenmukainen työskentely huostaanotetun lapsen vanhempien tukemiseksi

Sova Kirsi

Opinnäytetyö
Terveys- ja hyvinvointiala
Sosiaalialankoulutus
Sosionomi AMK

2017

Terveys- ja hyvinvointiala
Sosiaalialankoulutus
Sosionomi AMK

Tekijä	Kirsi Sova	Vuosi	2017
Ohjaaja(t)	Susanna Helavirta, Leena Viinamäki		
Toimeksiantaja	-		
Työn nimi	Huostaanotto ja vanhemmuus; Tarkoituksenmukainen työskentely huostaanotetun lapsen vanhempien tukemiseksi		
Sivu- ja liitesivumäärä	45		

Lapsen huostaanotto ajoittuu usein vanhempien hyvin vaikeaan elämäntilanteeseen, jolloin vanhemmilla voi samanaikaisesti olla useita elämänhaasteita. Vanhemmilla ei välttämättä ole voimavaroja hankkia apua itselleen. Vanhempien asian huomioiminen ja palveluohjaus on lastensuojelutyön vastuulla. Jotta vanhempien kuntoutusprosessi voi käynnistyä, on nostettava esille heidän vanhemmuutensa vahvuudet ja muutostarpeet. Näiden tunnistaminen on olennaisessa osassa myös suunniteltaessa perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävää työskentelyä. Tarkoituksenmukainen työskentely tähtää vanhemman kuntoutumiseen ja perheen jälleenyhdistämiseen tai toimivaan rinnakkaisvanhemmuuteen.

Huostaanotetun lapsen huollosta vastaavat sosiaalityöntekijä, sijaishuolto ja vanhemmat yhdessä. Molemminpuolinen luottamus ja arvostava suhtautuminen aikuisten välillä ovat merkityksellisiä sijoituksen onnistumisen kannalta ja aikuisten välinen hyvä yhteistyö koituu lopulta myös lapsen eduksi.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan lapsen huostaanottoa ja sen vaikutuksia vanhemmuuteen. Tarkastelun taustalla on tavoite perheen jälleenyhdistämisestä ja rinnakkaisvanhemmuudesta. Tavoitteena on keskittää huomiota huostaanotetun lapsen vanhempien kanssa tehtävään työhön ja sen tarkoituksenmukaisuuteen sekä rakentaa pohjaa vanhemmuutta tukevalle työskentelylle ja sen kehittämiselle.

Opinnäytetyö on kirjallisuuskatsaus, joka perustuu neljään kirjoitukseen huostaanotetun lapsen vanhempien vanhemmuudesta, tuen tarpeista ja kokemuksista sekä näkökulmista perheen jälleenyhdistämistä koskevaan keskusteluun. Aineistosta on nostettu esille vanhempien tuen kannalta olennaisia teemoja, jotka on purettu auki sisällönanalyysillä, pyrkien kokoamaan tietokokonaisuuden, joka käsittelee tiiviisti, mutta riittävän laajasti kokonaisuutta huostaanotosta ja huostaanotetun lapsen vanhempien vanhemmuuden tukemisesta.

Avainsanat huostaanotto, sijoitus, vanhemmuus, perheen jälleenyhdistäminen, rinnakkaisvanhemmuus

Lapland University of Applied Sciences
Social welfare
Bachelor of Social Services

Author	Kirsi Sova	Year	2017
Supervisor	Susanna Helavirta, Leena Viinamäki		
Commissioned by	-		
Subject of thesis	Children custody and parenthood; The proper working of parenting in the child custody		
Number of pages	45		

Custody of children usually means a crisis for the parents. They may have many different problems with their personal life, and they do not necessarily have the strength to cope with the situation. They need professional help to overcome the situation. It is the responsibility of child welfare to provide parents with the help and support they need.

The purpose of this thesis was to describe what kind of operation the children custody means in practice, and what it means for parents and their parenthood. The theoretical section explores about child custody and how its consequences are for parenthood. It also examines the parents' crisis reaction in child custody. The empirical part consists of working to support parenthood.

This study was carried out as a descriptive literature review. The data were collected from four Finnish studies of child custody and parenthood. The data were analyzed using qualitative content analysis.

The most important consideration for this thesis can be considered observance of parenthood is of great importance in the success of foster care. That is how parental parenthood can succeed in the best interests of the child and in the family reunification.

Key words   custody of children, parenthood, foster care, family reunification

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	8
2.1	Tutkimustehtävä ja rajaukset	8
2.2	Tutkimusmenetelmä.....	8
2.3	Aineistohaku ja käytetyn aineiston esittely	11
2.4	Aineiston analyysi ja luokittelu	16
2.5	Opinnäytetyön rakenne.....	17
3	HUOSTAANOTTO, SIJAISHUOLTO JA VANHEMMUUS	19
3.1	Huostaanotto ja sijaishuolto	19
3.2	Perheen jälleenyhdistämisen periaate	21
3.3	Rinnakkaisvanhemmuus ja muut vanhemmuuden muodot.....	23
3.4	Vanhemman huostaanottokriisi.....	24
3.4.1	Shokkivaihe - "Onko tämä totta?"	25
3.4.2	Reaktiovaihe - "Voiko tästä selvitä?"	26
3.4.3	Käsittelyvaihe - "Onko missään enää mieltä?"	27
3.4.4	Uudelleen suuntautumisen vaihe - "Elämä kantaa."	27
4	VANHEMMUUDEN TUKI SJOITUKSEN AIKANA.....	28
4.1	Vanhemmuus lapsen ollessa sijoitettuna	28
4.2	Vanhempia tukeva työskentely	31
4.3	Vanhempien tarvitsema tuki.....	34
5	YHTEENVETO	37
6	POHDINTA	41
	LÄHTEET.....	44

1 JOHDANTO

Tuttavani on kuvaillut lasten ottamista huostaan elämänsä rankimpana hetkenä. Tuolloin hän oli valinnan edessä - muuttaisiko pois yhteisestä kodista ja kuntouttaisi itsensä niin, että lapset voisivat kotiutua vai jäisikö yhteiseen kotiin, jolloin lapset eivät enää palaisi kotiin. Hän valitsi oman kodin ja elämänsä kuntoon laittamisen. Hänelle järjestyi asunto ja taloudellinen tuki. Mutta kun puoliso tuli huutelemaan oven taakse, hän oli yksin. Kun vuosien yhteiselon päätyttyä tuli suru, hän oli yksin. Itsetunto poljettuna ja lapset vietyinä hän koki tulleen täysin hylätyksi. Hän palasi yhteiseen kotiin, oppi hyväksymään surun ja tottui elämään ikävän kanssa. Ja vuosia myöhemmin hän vieläkin toivoo, että olisi saanut enemmän apua päästäkseen omille jaloilleen. Että lapset olisivat voineet asua kotona ja hänet olisi huomioitu lastensa vanhempana.

Kun oppitunnilla otettiin puheeksi huostaanotettujen lasten vanhempien kanssa tehtävän työn puutteet, tämä kokemustarina nousi ajatuksiini. Päätin tarttua aiheeseen, koska halusin selvittää millä tavalla huostaanotetun lapsen vanhempia voidaan tukea lastensuojelun käytännön työssä ja millaiset edellytykset lapsen kotiin palaamiselle on olemassa. Tästä syntyi opinnäytetyöni idea: halusin jonkinlaisen idean, työkalun tai konkreettisen ohjeen lastensuojelun työntekijänä vanhempien kanssa työskentelyyn mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Tarkoituksenmukaisella työskentelyllä tarkoitan työskentelyä, joka tähtää vanhemman kuntoutumiseen ja perheen jälleenyhdistämiseen tai toimivaan rinnakkaisvanhemmuuteen. Vanhemman kuntoutumisella taas viitataan Miia Pitkäsen (2011) määritelmää mukailen vanhemman elämäntilanteessa tapahtuvaan myönteiseen muutokseen ja vanhemman hyvinvoinnin kohentumiseen.

Lastensuojelun saralla on tehty runsaasti tutkimusta ja viime vuosina tutkimuksellinen mielenkiinto on kohdistunut lapsen näkökulmaa ja etua korostavaan työskentelyyn. Vanhemmuutta tutkimuksissa ei juurikaan ole korostettu, vaan vanhempien rooli ja kokemukset huostaanoton aikaisessa työskentelyssä näyttäytyvät niissä vähäisinä ja aihe näyttäytyykin lähinnä opiskeluun liittyvien tutkimustehtävien kautta. Tämä opinnäytetyö on kirjallisuuskatsaus neljästä huostaanotetun lapsen vanhempien kanssa työskentelyyn liittyvästä tutkimuksesta.

Katsauksen tavoitteena on nostaa tutkimuksista esiin aiheita, joiden huomioiminen on merkityksellistä vanhempien ja heidän vanhemmuutensa tukemisen kannalta.

Pitkäsen vuonna 2011 tehdyn tutkimuksen on mainittu olleen ensimmäinen, joka on nostanut niin voimakkaasti esille huostaanotetun lapsen vanhempien kuntoutumistarpeita. Hän halusi tutkimuksellaan antaa äänen lastensuojelulasten vanhemmille ja nosti tuloksena esille, kuinka vanhempien tarpeet ovat jääneet kohtaamatta heidän kuntoutumisensa tukemisen saadessa hyvin vähäisen roolin lapsen sijoituksen aikaisessa työskentelyssä (Pitkänen 2011, 5). Samaan tulokseen tulivat omassa tutkimuksessaan myös Susanna Hoikkala ja Hanna Heinonen kaksi vuotta myöhemmin. Hoikkala ja Heinonen (2013) totesivat puutteita olevan myös huostaanotettujen lasten vanhemmille laadittavissa asiakassuunnitelmissa. Huostaanotetun lapsen vanhemmille laadittavasta omasta asiakassuunnitelmasta säädetään lastensuojelulaissa (30 §). Molemmissa äsken mainituissa tutkimuksissa nostettiin esille myös vanhempien oman aktiivisuuden merkitys tukea saadakseen. Lastensuojelulain mukaan sijaishuolto on kuitenkin väliaikaista ja tavoitteena on aina perheiden jälleenyhdistäminen (4 §). Jotta tähän tavoitteeseen voidaan päästä, tulee huostaanotetulle lapselle sekä hänen vanhemmilleen tarjota oikeanlaiset palvelut oikeaan aikaan ja sopia selkeästä työjaosta eri toimijoiden kesken. Pitkänen korostaa oman tutkimuksensa tuloksissa myös vanhemmuuden tukemisen lisäksi vanhempien tukemista muissa, selkeästi vanhemmuuteen liittyvissä elämän haasteissa.

Sininauhaliitto on järjestänyt vanhemmille vertaistukitoimintaa naistentalossa sekä yhdessä Kasvatus- ja perheneuvontaliiton kanssa VOIKUKKIA -hankkeessa. Hankkeen nimi perustuu ajatukseen, että huostaanoton jälkeenkin vanhemmuus voi kukkia. Oulun Diakonissalaitoksen Hope-valmennus tarjoaa lapsen syntymävanhemmille viranomaisroolin ulkopuolella olevaa tukea, joka on suunnattu perheille, joissa on käynnistynyt huostaanotto prosessi tai huostaanotto jo tapahtunut. Myös eri järjestöt (esim. Sukupuu ry) ovat toteuttaneet vertaisryhmiä vanhemmille. Vertaistoiminta on ajatusten ja kokemusten vaihtamista muiden samassa tilanteessa olevien vanhempien kanssa ja omien kokemusten läpikäyminen voi vähentää vanhempien kokemaa häpeää ja syyllisyyttä. Kokemusten ja-

kaminen voi antaa vanhemmille paitsi voimia selvittää tilanteestaan, myös näkökulmia asian käsittelemiseksi. Se ei kuitenkaan korjaa mahdollisia vanhemmuuden puutteita.

Vanhempien kokemuksiin pohjautuneita opinnäytetöitä ja tutkimuksia on tehty viime vuosina muutamia ja niiden tulokset ovat kutakuinkin samoja; tuki on hajanaista ja puutteellista. Lastensuojelun työkentällä tarvitaan kehitystyötä tarkoituksenmukaisen vanhemmuustyön toteuttamiseksi. Työskentelyn kehittämisen kannalta on olennaista selvittää millaista tukea huostaan otetun lapsen vanhemmat tarvitsevat ja millaisesta työskentelystä vanhemmat ovat kokeneet olevan hyötyä. Tässä opinnäytetyössä kokoan omasta mielestäni vanhemmuustyön kehittämisen kannalta olennaisia näkökulmia aiemmista tutkielmista.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimustehtävä ja rajaukset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on muodostaa kuva lapsen huostaanoton vaikutuksista vanhemmuuteen sekä tarkoituksenmukaisesta vanhemmuutta tukevasta työskentelystä perheen jälleenyhdistämisen tai toimivan rinnakkaisvanhemmuuden tavoitteen edistämiseksi. Tavoitteena on rakentaa selkeä teoria-pohja, josta lastensuojelun työntekijänä sijaishuollossa tai perhetyössä voi ottaa ajatuksia oman ideointinsa ja työnsä kehittämiseksi.

Tutkimuskysymys johon tällä opinnäytetyöllä haetaan vastausta, on seuraava: Kuinka huostaanotetun lapsen vanhempia voidaan tarkoituksenmukaisesti tukea vanhemmuudessaan lapsen sijoituksen aikana siten, että saatu tuki on toimivan rinnakkaisvanhemmuuden ja perheen jälleenyhdistämisen mahdollistavaa?

Samalla tämä opinnäytetyö on varovainen osallistumiseni keskusteluun lastensuojelun ammattikäytännöistä, antaen siihen näkökulman erityisesti sijaishuollon aikaiseen työskentelyyn vanhempien kanssa.

2.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusote muodostuu menetelmien kokonaisuudesta jolla tutkimusta, tässä tapauksessa opinnäytetyötä, lähdetään tekemään. Tämä lähestymistapa ohjaa aiheiston valintaa, analysointia ja tulkintaa. Kananen (2014, 20-21) kuvaa sitä hauskaasti filosofiseksi sateenvarjoksi, jonka alla ovat tutkimusmenetelmälle tyyppillisen tiedonkeruun, analysoinnin ja tulkinnan menetelmät. Minun sateenvarjoni alla seisoisivat käsikädessä laadullisuus ja kuvaileva kirjallisuuskatsaus sekä niiden seurassa sisällönanalyysi.

Laadullinen tutkimus pyrkii perehtymään valittuun aihealueeseen harkiten, mutta mahdollisimman laajasti. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on koota harkittu, kuvaileva otos, joka antaa tilaa erilaisille näkökulmille ja edesauttaen vanhempien ympärillä tehtävän työn kokonaisuuden hahmottamista. Tavoitteena on, että

tuotoksen pohjalta voidaan löytää kehittämiskelpoisia ajatuksia aihealueen käytännön työhön. (vrt. Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157, 215; Eskola & Suoranta 1998, 19.)

Lapsen huostaanotto on vanhemmissa tunteita herättävä kokemus ja tutkimusaiheena arkaluontoinen. Aiheen arkaluontoisuudesta huolimatta ajattelin ensin kerääväni vanhempien kokemuksia kaipaamastaan ja saamastaan tuesta lapsen sijoituksen aikana, koska ajattelin sillä tavoin saavani laadukkaan aineistomateriaalin pohtiessani, millainen työskentely vanhempien kanssa on tarpeenmukaista. Sitä kautta toivoin hahmottavani millaisella työskentelyllä vanhempia voidaan tukea mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ja tavoitteellisesti. Kokemuksia toivoin kerääväni kirjoituspyynnöllä, jonka annoin välitettäväksi muutamalle huostaanotettujen lasten vanhempien kanssa toimivalle taholle. Kirjoituspyyntöni ei kuitenkaan tullut asettamassani määräajassa yhtään vastausta. Tähän voi vaikuttaa aiheen arkaluontoisuus sekä vanhempien rajalliset voimavarat ja kyky jakaa asioita kirjoittaen. Kirjoitusten kerääminen olisi ehkä myös vaatinut suurempaa työpanosta mitä siihen käytin. Toisena vaihtoehtona ajattelin työskentelemääni sijaishuoltoyksikköön sijoitettujen lasten vanhempien haastattelemista kaipaamastaan ja saamastaan tuesta. Tämä kuitenkin tuntui ajatukselta, joka helposti johtaisi tutkimuksen suunnan nimenomaan sijaishuollon tekemään vanhemmuustyöhön yleisluonteisesti tehtävän vanhemmuustyön sijaan. Ajatus tasolla vanhempien ja vanhemmuuden tukeminen asettuu luontevasti sijaishuollon toimintakentälle, mutta vanhemman kanssa työskentely vaatii mielestäni sijaishuollon työkenttää laajempaa tarkastelua. Päätin selvittää vanhempien tuen tarpeita aikaisemmista tutkimuksista käyttäen sisällönanalyysiä.

Tämä opinnäytetyö on näin ollen tehty kokonaisuudessaan kirjallisuuskatsauksen menetelmiä hyödyntäen. Yleisesti sitä pidetään laadullisen tutkimuksen suuntauksena, jonka tarkoituksena on hahmottaa jonkin aihealueen tutkimustarvetta, mutta se voi toimia myös tutkimusmenetelmänä, jos halutaan laatia katsaus aihepiirin aikaisemmasta tutkimustiedosta. Kirjallisuuskatsaus tiivistää aiempien tutkimusten olennaisen sisällön, minkä vuoksi sen avulla voidaan kartoittaa keskustelua ja nostaa esiin aiheen kannalta olennaisia tutkimuksia. Toisinaan se voi paljastaa aiempien tutkimusten puutteet ja tuoda näin esiin ihan uusia

tutkimustarpeita. (Salminen 2011, 10.) Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus tiivistää ja nostaa esille olennaista sisältöä huostaanotetun lapsen vanhempien tukemiseen liittyen.

Kirjallisuuskatsauksesta on olemassa eri muotoja narratiivisesta systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Siinä missä Salminen (2011) kirjoittaa narratiivisesta kirjallisuuskatsauksesta, kirjoittavat Kangasniemi ym. (2012) kuvailevasta. Miellän nämä kaksi nimitystä kutakuinkin samaksi menetelmäksi, joten puhuessani kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta, viittaan ajatustasolla myös narratiiviseen katsaukseen. Tällainen kirjallisuuskatsaus on metodisesti kirjallisuuskatsauksen muodoista kevein, koska se on luonteeltaan systemaattista kirjallisuuskatsausta suppeampi (Kangasniemi ym. 2012, 291).

Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta on kritisoitu tutkimusmenetelmänä sen subjektiivisuuden ja sattumanvaraisuuden vuoksi. Toisaalta menetelmän vahvuutena on pidetty sen argumentoituutta ja mahdollisuutta perustellusti ohjata tarkastelu tiettyihin erityiskysymyksiin. (Kangasniemi ym. 2012, 292.) Myös Salminen (2011, 7) toteaa, ettei sillä ehkä saada kaikkein analyyttisintä tulosta, mutta sen avulla voidaan ajantasaistaa olemassa olevaa tutkimustietoa ja päätyä johtopäätöksiin sekä kirjallisuuskatsausten mukaiseen synteisiin.

Lähtökohtaisesti kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella tavoitellaan vastausta esitettyyn tutkimuskysymykseen käyttäen harkittua aineistoa. Hakuja ohjaa tutkimuskysymys, mutta systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta poiketen valittu aineisto ei perustu tiukasti ennalta rajattuihin hakusanoihin ja rajauksiin, vaan niistä voidaan poiketa, jos se osoittautuu tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta olennaiseksi. Kuvailussa pyritään aihealueen laadulliseen kuvailuun ja uusien johtopäätösten tekemiseen eri tutkimuksia yhdistämällä. Uuden tulkinnan syntyminen ei kuitenkaan tarkoita alkuperäisen tiedon muuttamista, vaan sitä, että aiempi tieto yhdistetään tutkimuskysymyksen kannalta olennaiseen tietoon. Valitusta aineistosta etsitään tutkittavan asian kannalta olennaisia seikkoja, joita ryhmitellään sisällöllisiksi kokonaisuuksiksi pyrkien rakentamaan jäsentynyt kokonaisuus. Analyysin tarkoituksena ei ole alkuperäisaineiston referoiminen, tiivistäminen tai raportoiminen, vaan sen vertaileminen ja analysoiminen, jotta voidaan tehdä laajempia päätelmiä. (Kangasniemi ym. 2012, 296 - 297.)

2.3 Aineistohaku ja käytetyn aineiston esittely

Tämän opinnäytetyön kirjallisuuskatsauksen kohteena ovat suomalaiset julkaistut tutkimukset ja katsaukset, jotka liittyvät huostaanotetun lapsen vanhempien tuen tarpeisiin ja vanhemmuuden tukemiseen. Katsaus on tehty käyttäen korkeakoulujen yhteistä Melindatietokantaa sekä Google Scholar hakua, sillä ajattelin niistä löytyvän etsimiäni ja tarkoitukseen sopivia alkuperäistutkimuksia. Hakusanoina kokeilin erilaisia yhdistelmiä sanoista sijaishuolto, huostaanotto, vanhemmuus ja tuki. Kielirajauksena oli suomenkieliset julkaisut ja haut tein suomeksi, mikä sulkee tarkastelun ulkopuolelle kansainväliset julkaisut. Hakuprosessissa en tehnyt Melindalla lainkaan ajallisia rajoituksia. Google scholarin löytämät tulokset sitä vastoin olivat määrällisesti niin suuria, että rajasin hakua koskemaan vuosia 2010 - 2017, joiden tiesin jo tekemäni pohjatyon kautta olleen aktiivisia vuosia kyseisen aihealueen tutkimisessa. Lisäksi rajasin hakutuloksista pois lainauksiin viittaavat tulokset, jolloin jäljelle jäivät tulokset joiden sisältö käsittelee hakusanoja. Hain aineistoa myös manuaalisesti tarkastelemalla toisten tutkimusten lähdeluetteloita, mutta uutta aineistoa ei löytynyt sitä kautta lisää, vaan tutkimuksessa mukana ollut aineisto löytyi tietokantojen hauilla.

Kokeilin hakua myös ammattikorkeakoulujen julkaisuarkistosta, Theseuksesta, koska halusin nähdä minkä verran aiheesta on tehty opinnäytetöitä ja millä aikavälillä. Hakutulokset olivat määrällisesti suuria, mutta otsikoiden perusteella vain murto-osa oli kuitenkin nimenomaan biologisten vanhempien tukemiseen liittyviä. Näissä hakutuloksissa oli mukana myös muun muassa erinäisiin lastensuojeluyksiköihin laadittuja perhetyönmalleja, sijaisvanhempien tukemiseen liittyviä opinnäytetöitä, yleensä vanhempien tuen tarpeisiin viittavia töitä sekä nuorten kokemuksia ja tarinoita sijaishuollosta. Huostaanotetun ja sijoitetun lapsen vanhempien tuki vaikuttaisi innostaneen ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä vuoden 2010 tienoilta alkaen ja saavuttaneen kasvavaa mielenkiintoa erityisesti viimeisten viiden vuoden aikana. Opinnäytetyöt näyttäisivät painottuvan vanhempien kokemusten tarkkailuun sekä erinäisten lastensuojeluyksiköiden toiminnan kehittämiseen vanhempien kokemusten pohjalta.

Käytetyt hakusanayhdistelmät ja niiden tuottamat tulokset voi nähdä seuraavasta kokoomasta (Taulukko 1).

Taulukko 1 Hakukohteet, hakusanat ja löytyneiden aineistojen kappalemäärä

HAKUKOHDE	Melinda	Google scholar (2010-2017)	Theseus
Sijaishuolto vanhemmuus tuki	4	Noin 1 590 tulosta	503
Huostaanotto vanhemmuus tuki	4	Noin 1 980 tulosta	584
Huostaanotto vanhemmuus	77	Noin 1 980 tulosta	613
Perheen jälleenyhdistämi?	5	Noin 222 tulosta (hakuna "perheen jälleenyhdistäminen")	73

Hakutuloksista etsin tutkimuksia, jotka ovat saatavilla verkkojulkaisuuksina ja liittyvät nimenomaan vanhempien kokemuksiin huostaanotosta ja sijaishuollosta tai vanhempien kanssa työskentelyyn lapsen sijoituksen aikana, koska avohuollon tukitoimet ja työn rakenne ovat luonteeltaan ja tavoitteiltaan erilaisia. Tämän vuoksi jätin tutustumatta hakutuloksiin, jotka otsikkonsa perusteella selkeästi tuntuivat liittyvän lapsen etuun tai näkökulmaan tai muuhun lastensuojelun aikaiseen työskentelyyn kuin vanhempien tukemiseen.

Tarkemmin luettavaksi valitsin hakutuloksista sellaiset tekstit, jotka sekä otsikkonsa että johdantolukunsa perusteella sopivat aihepiiriini. Näin karsittuna luettavakseni jäi lähinnä ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä sekä pro gradu -tutkielmia. Opinnäytetöiden ja gradujen pohjana oli käytetty usein samoja tutkimuksia jotka olivat jo haarukoituneet omiin hakutuloksiini (esim. Pitkänen 2011; Hoikkala & Heinonen 2013). Opinnäytetöihin kerätyt haastattelut tuntuivat olevan usein määrällisesti pieniä otantoja, eikä niiden laajuus ollut katsaukseni kannalta olennainen. Kerätäkseni kattavasti tietoa minun olisi pitänyt analysoida suuri määrä opinnäytetöitä, eikä tämä ajallisesti ollut mahdollista. Riskinä olisi joka tapauksessa ollut löydösten suuri hajonta. Näiden seikkojen vuoksi päädyin ratkaisuun seuloa hakutuloksista neljä hieman erilaisella näkökannalla tehtyä tutkiel-

maa (Taulukko 2), jotka kaikki kuitenkin liittyvät vanhemmuuteen, lapsen huostaanottoon ja perheen jälleenyhdistämiseen. Tällä valinnalla pyrin saamaan aiheeseen perspektiiviä useammasta näkökulmasta.

Aineiston niin sanottuina sisäänottokriteereinä olivat: julkaisuajankohta (2010 tai uudempi) ja -kieli (suomi), vapaasti käytössä oleva elektroninen aineisto sekä selkeä liittyminen vanhempien tukemiseen tai kokemukseen lapsen ollessa huostassa.

Taulukko 2 Aineistohaulla löydetty relevantti alkuperäisaineisto

Kirjoittaja(t) ja ilmestymisvuosi	Tutkimuksen nimi	Tutkimuksen taso	Aineisto
Hoikkala, Susanna & Heino-nen, Hanna 2013.	Samalla puolella? Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa.	Käytännöntutkimus	Verkkokysely; sijaishuoltopaikat, sosiaalityöntekijät ja vanhemmat (vastauksia yhteensä 141 kpl)
Pitkänen, Miia 2011.	Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa.	Käytännöntutkimus	Teemahaastattelu; vanhemmat (14 vanhempaa)
Vanhanen, Sonja 2014.	Kuka auttaisi meidän perhettä? Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä tukeminen ja jälleenyhdistäminen.	Käytännöntutkimus / kehittämisshanke	Teemahaastattelu; vanhemmat ja lapset (12 vanhempaa ja lasta)
Lankila, Tanja 2010.	Vanhemmuuden näyttäytyminen huostaanotto-	Pro gradu -tutkielma	Tapaustutkimus; lastensuojelun sosiaalityönteki-

	sessissa dokumentoitujen asiakirjojen valossa.		jöiden dokumentoidut asiakirjat (5 tapausta)
--	--	--	--

Hoikkalan ja Heinosen selvityksen tavoitteena on ollut tuoda esille erilaisia näkökulmia perheiden jälleenyhdistämisestä käytävään keskusteluun. Pitkäsen tutkimuksen tavoitteena on kehittää lastensuojelun työtä kohtaamaan paremmin vanhemman tuen tarvetta lapsen sijoituksen aikana. Vanhasen tavoitteena oli kehittää SOS-Lapsikylän työskentelytapoja lapsen sijoituksen aikaisessa perheiden tukemisessa ja jälleenyhdistämisessä. Lankilan gradun näkökulmana on huostaanotetun lapsen vanhemman kuntoutumisprosessi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden dokumentoidusta tiedosta käsin.

Seuraavassa (Taulukko 3) vielä luettelo hakutuloksina löytyneistä, aineistosta pois jätetyistä, vaikkakin aihepiiriä sivuavista tutkielmista.

Taulukko 3 Aineistosta pois jätettyjä hakutuloksia

Kirjoittaja	Vuosi	Työn nimi	Tutkimuksen taso
Anttila, Virva	2015	"Mä oon sitä mieltä että kylsiinä aika yksin on": Vanhempien kokemuksia tuesta päihdeongelman hoitoon lapsen huostaanoton aikana.	Amk opinnäytetyö
Hiltunen, Tarja	2015	Äitiys, huostaanotto ja voimaantumisen.	Lisensiaatintyö
Kanth, Johanna	2016	"Mitä ne siellä laitoksessa häääävät" Kyselytutkimus sijoitetun lapsen perheen kanssa työskentelystä lastensuojelulaitoksessa.	Pro gradu

Koivuluoma, Kirsi & Pasanen, Jenni & Santalahti, Niina	2009	Huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista huostaanottoprosessin aikana.	Amk opinnäytetyö
Kojo, Riitta	2012	Vanhempien kokemuksia sosiaalisesta tuesta huostaanoton jälkeen.	Pro gradu
Myllymäki, Nina & Nuutila, Jenni	2006	Työntekijät vanhemmuuden tukijoina pitkäaikaista hoitoa antavassa Lastensuojelulaitoksessa.	Amk opinnäytetyö
Pirinen, Maria	2005	Päihdeäitien kokemuksia lastensuojelun tukitoimista.	Pro gradu
Poutanen, Heidi & Verkka, Virve	2007	"Lastensuojelun lähityöntekijä on kuin lottovoitto" Huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuensaannista ja sen tarpeesta lastensuojelun lähityöntekijä-hankkeen näkökulmasta.	Amk opinnäytetyö
Pylväs, Annamaria	2013	"Yksinhän sen kohtaa, mut ilman tukee siit ei selvii": huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia tuesta ja tuen tarpeista sekä vanhemmuuden haasteista huostaanoton eri vaiheissa.	Pro gradu
Rautakorpi, Sonja	2007	Äiti ja lapsen huostaanotto - Äitien kokemuksia lapsen huostaanottoprosessista ja äitiydestä huostaanoton jälkeen.	Pro gradu

Ronimus, Su- sanna	2015	Huostaanotetun lapsen vanhemman asiakassuunnitelman tarpeellisuus.	Amk opinnäytetyö
Talja, Mervi	2013	Huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksia vanhemmuudesta ja lastensuojelun palveluista.	Amk opinnäytetyö

2.4 Aineiston analyysi ja luokittelu

Kuten kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella, myös sisällönanalyysi-menetelmällä pyritään kattavaan ja systemaattiseen kuvaukseen aineiston sisällöstä. Pyrkimyksenä on tuottaa uutta tietoa, uusia näkemyksiä tai nostaa esille piileviä tosiasioita. Sisällönanalyysillä tutkittava aineisto jaetaan tarkoituksenmukaisiin osiin, luokituksiin, koodaamalla teksti eri kategorioihin. Tutkimusongelma ja teoreettinen viitekehys muodostavat lähtökohdan näiden sisältöluokkien määrittelylle, sillä niiden tulee vastata aiemmin asetettuihin kysymyksiin. Millä tavalla kukin haluaa aineistoaan koodata, on aina tutkijan itse päätettävissä. On kuitenkin huomioitava, että tavoitteita ei voi vaihtaa kesken koodauksen. Analyysin luokittelurunko on luettelo tutkimuksen sisältöluokista, jotka sisältävät pienempiä luokiteltavissa olevia tekijöitä. Lopullisessa raportissa tulokset esitellään erillisinä käsitteinä. (Anttila 1998.)

Tekstejä luin tutkimuskysymystäni mukailleen ja poimien aineistosta lauseita, jotka mielestäni viittasivat tutkimuskysymykseeni ja kokosin ne erillisille tiedostoille aihepiiriin mukaan. Aihepiireinä olivat vanhempien huomioiminen työskentelyssä, vanhempien kokemuksia saamastaan tuesta ja vanhempien tarvitsema tuki. Liitin jokaisen lauseen perään lähdetunnisteen ja sivunumeron, jotta tunnistaisin tekstiä kasatessani mistä aineistosta mikin lause on. Tämän aikaa vievän purkamisen jälkeen kuitenkin huomasin, että näin kertynyt aineisto näyttäytyi minulle hyvin sekavana, eikä sisällöstä oikein noussut asianmukaisia ryhmittelyitä, joten jaoin sen aineistosta nouseviin pienempiin kategorioihin seuraavasti: vanhempien

hyvä kohtaaminen, vanhemmuuden toteuttaminen lapsen ollessa huostassa, työskentely vanhempien kanssa, vanhempien tuen tarpeet ja vanhemman oma asiakassuunnitelma. Tämän pohjalta tein empiirisen osion rungon ja sisällysluettelon.

Tulos ei kuitenkaan ollut selkeä eikä halutun kaltainen, joten päätin ryhmitellä aineiston vielä kertaalleen, kooten aineiston ohjaajani vinkin mukaisesti tutkimuskysymyksestä nousevien alakysymysten avulla. Nämä alakysymykset olivat: 1) Miten huostaanotto vaikuttaa vanhemmuuteen; 2) Millaisia tuen tarpeita vanhemmillä on; ja 3) Millaisella työskentelyllä vanhemmuutta voidaan tukea sijaishuollon aikana. Mikäli olisin jakanut aineiston suoraan näihin kysymyksen asetteluun mukaisiin kategorioihin, olisin ehkä säästänyt aikaa, sillä tämän teemoittelun avulla lopulta syntyi osiolla looginen runko ja siitä syntyi tarkoituksenmukainen ja helposti hahmotettava kokonaisuus.

2.5 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyöni rakenne mukaillee laadullisen tutkimusprosessin vaiheita ja näin ollen laadulliselle opinnäytetyölle vakiintunutta kaavaa. Näin siksi, että työstä pystyy löytämään helposti ne kohdat, joiden mukaan sitä arvioidaan, mutta myös siksi, että voin itse näin olla varma, että työssä on kaikkia siltä edellytettävät osat. Kananen uskoo, että malli auttaa aloittelevaa opinnäytetyön kirjoittajaa huomioimaan tutkimustulosten luotettavuuden. (Kananen 2014, 47 - 49.)

Teoriaosassa (luku 3) tarkastelun kohteena ovat lapsen huostaanotto ja sijaishuolto sekä perheen jälleenyhdistämisen periaate ja vanhemmuuden tukeminen lastensuojelulain asettamien raamien mukaisesti. Lisäksi tutustutaan lyhyesti huostaanotetun lapsen vanhempien muuttuviin vanhemmuuden rooleihin ja rinnakkaisvanhemmuuden käsitteeseen sekä vanhemman huostaanottokriisiin, jonka ymmärtäminen on olennaisessa osassa työskenneltäessä huostaanotetun lapsen vanhempien kanssa, sillä riippumatta huostaanottoon johtaneista syistä vanhempien ensimmäinen reaktio on todennäköisesti järkytys, joka on verrattavissa traumaattisen kriisin kokemukseen.

Opinnäytetyön empiirisessä osassa (luku 4) tarkastellaan aineistoa järjestäen ja pelkistäen, kokoamalla selkeästi luettavat löydökset tarkoituksenmukaisen työskentelyn kehittämisen taustoittamiseksi. Luvussa keskitytään työskentelyyn vanhemmuuden tukemiseksi ja nostetaan esiin sen kannalta olennaisia teemoja, kuten huomioita vanhemman hyvästä kohtaamisesta ja vanhemman asiakassuunnitelman merkityksellisyydestä. Luvun tavoitteena on nostaa esiin vastaus esitettyyn ongelmaan.

Yhteenvedossa (luku 5) kasaan vielä opinnäytetyöni merkityksellisimmiksi kokemani löydökset. Analyysin näkökulma on lastensuojelun työskentällä, siellä missä itse sosionomina työskentelen, ja sen tavoitteena on löytää polkuja vanhemmuustyön kehittämiseksi.

Lopuksi arvioin opinnäytetyöni onnistumista ja luotettavuutta sekä aineistosta nousseita ajatuksiani pohdinnassa (luku 6).

3 HUOSTAANOTTO, SIJAISHUOLTO JA VANHEMMUUS

3.1 Huostaanotto ja sijaishuolto

Viimeisen valtakunnallisen lastensuojelutilaston (Lastensuojelu 2015) mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli yhteensä 17664, joista huostassa oli 10501 eli prosentti koko väestön alaikäisistä. Huostassa olevien lasten määrä on laskenut edellisestä vuodesta kolme prosenttia. Myös sijoitettujen lasten määrä on ollut laskussa. (Kuoppala & Säkkinen 2016.)

Jokaiselle lapselle täytyy antaa mahdollisuus turvalliseen kasvuun ja aikuisen huolenpitoon. Lastensuojelutyön ensisijaisena tavoitteena on tukea vanhempia tässä kasvatustyössä. Lastensuojelulain 417/2007 (34 §) mukaan perheille tulee tarjota ja järjestää lastensuojelun avohuollon tukitoimia viipymättä, kun lastensuojelulle ilmenee tarvetta. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia (Lastensuojelulaki 417/2007, 34 §). Mikäli lastensuojelun tarve oleellisesti johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon puuttumisesta tai kun mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle, kunnan tulee viivytyksettä järjestää perheelle riittävä taloudellinen tuki sekä korjata asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestää tarpeen mukainen asunto (Lastensuojelulaki 417/2007, 35 §).

Avohuollon tukitoimena lapselle voidaan järjestää tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa taikka laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. Ellei lasta voida näin sijoittaa etunsa mukaisesti, voidaan hänet sijoittaa avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti myös yksin, mikäli sijoitus on tarpeen 1) lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi; 2) lapsen kuntouttamiseksi; tai 3) lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Avohuollon tukitoimena sijoitus on mahdollinen silloin, kun lapsen huoltaja ja 12 vuotta täyttänyt lapsi ovat siihen suostuvaisia (Lastensuojelulaki 417/2007, 37 §).

Lapsen ollessa välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tai sijaishuollon tarpeessa, on hänet sijoitettava viipymättä. Tilanteissa joissa kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä, eivätkä avohuollon tukitoimet ole riittäviä tai tarkoituksenmukaisia, on huostaanotto lastensuojelun väliin tulemisen keinoista viimeisin. Huostaanotetun lapsen huolto ja kasvatusta siirtyvät vanhemmilta viranomaiselle. Huostaanotto voidaan toteuttaa myös vastentahtoisesti lapsen huoltajan tai 12 vuotta täyttäneen lapsen sitä vastustaessa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38 §.)

Huostaanotto ja sijaishuolto perustuvat aina lainsäädäntöön ja edellyttävät viranomaispäätöksiä. Lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevat asiat valmistelee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa (Lastensuojelulaki 417/2007, 41 §). Kiireellisestä sijoituksesta ja sen lopettamisesta päätöksen tekee virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. Johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä muu virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä päättää kiireellisen sijoituksen jatkamisesta, huostaanotosta ja siihen liittyvästä sijaishuollosta, sijaishuoltopaikan muuttamisesta ja huostassapidon lopettamisesta. Päättävän viranhaltijan tulee kuitenkin aina olla joku muu, kuin lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Kiireellisestä sijoituksesta päättänyt viranhaltija ei voi päättää kiireellisen sijoituksen jatkamisesta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 13 §.) Mikäli lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustavat huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa, päätöksen tekee hallinto-oikeus johtavan viranhaltijan hakemuksella (Lastensuojelulaki 417/2007, 43 §).

Ennen päätöstä kiireellisestä sijoituksesta on selvitettävä lapsen, vanhemman, huoltajan sekä muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön mielipide ja käsitys asiasta, ellei selvittämisestä aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuta tarpeetonta haittaa lapsen terveydelle tai turvallisuudelle. Mikäli mielipiteitä ei ole selvitetty ennen kiireellistä sijoitusta, on asianomaisille tiedotettava siitä mahdollisimman pian ja varattava samassa yhteydessä heille mahdollisuus esittää oma käsityksensä asiasta sekä saada tietoa oikeudestaan saada apua. (Lastensuojelulaki 417/2007, 39 a §.)

Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on kiinnitettävä huomiota lapsen edun ja huostaanoton tarkoituksen toteutumiseen. Sijaishuoltopaikan tulee vastata lapsen huostaanoton perusteena oleviin ongelmiin ja tarpeisiin. Myös lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisen mahdollisuus sekä lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta on huomioitava mahdollisuuksien mukaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 49-50 §.)

3.2 Perheen jälleenyhdistämisen periaate

Lähtökohtaisesti huostaanotto on vain väliaikainen toimenpide, joka on lopetettava, kun sen edellytykset eivät enää täyty, eikä sen lopettaminen ole selvästi vastoin lapsen etua (Lastensuojelulaki 417/2007, 47 §). Sijaishuoltoa toteutettaessa on lapsen edun mukaisesti huomioitava tavoite perheen jälleenyhdistämisestä (Lastensuojelulaki 417/2007, 4 §) ja lopullisena pyrkimyksenä on palauttaa lapsi kotiin vanhempiensa kasvatettavaksi.

Viranomaisen tulee käyttää harkintaa toteuttaessaan huostaanoton aikaisia toimenpiteitä, kuten tapaamisoikeutta ja yhteydenpitoa koskevia rajoituksia, joista määrätään Lastensuojelulain 417/2007 pykälässä 62. Maria Ahoniemi on tutkinut vuonna 2014 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen kannanottoja perheen jälleenyhdistämisen periaatteeseen. Gradussaan hän nostaa esille edellä mainittuihin rajoituksiin liittyen niihin sisältyvän riskin vanhempien ja lapsen välisen suhteen ja jälleenyhdistämisen mahdollisuuden tosiasiallisesta heikkenemisestä ja jopa häviämisestä kokonaan, ellei vanhempien ja lapsen välisiä tapaamisia sallita riittävästi heidän luonnollisen suhteensa kehittymiseksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa on korostettu viranomaisen velvollisuutta säännöllisin väliajoin tarkastella tilannetta uudelleen sen suhteen, onko siinä tapahtunut edistystä. (Ahoniemi 2014, 41.)

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma, johon kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan.

Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan tämän lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle ja hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta vanhempien ja muiden lapselle läheisten henkilöiden kanssa ja miten huomioidaan lapsen edun mukaisella tavalla tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jos sen laatimista ei voida pitää tarpeettomana. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kuten päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30 §.)

Lastensuojelulaki 417/2007, mahdollistaa lapsen sijoituksen väliaikaisesti myös vanhempansa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi enintään kuudeksi kuukaudeksi silloin kun valmistellaan lapsen kotiin palaamista kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen tai kun se on lapsen edun kannalta muusta syystä perusteltua (49 §). Perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuutta tulee kuitenkin arvioida erityisesti tilanteissa, joissa lapsi on ollut pitkään samassa sijaishuolto- paikassa, vanhemmat eivät ole sitoutuneet työskentelyyn oman tilanteensa muuttamiseksi tai lapsi ei halua palata syntymäperheeseensä (Kivistö & Hoikkala, 2013, 23).

Huostassapidon tarpeen ja purkamisen mahdollisuuden jatkuva arvioiminen ylläpitää väliaikaisuuden ilmapiiriä niissäkin tilanteissa, joissa tosiasiaassa on kyse pysyvästä sijoituksesta (Pösö 2016, 20). Tällaisina voidaan käytännössä pitää tilanteita joissa vanhempien kuntoutuminen ei selkeästi vuosien kuluessa edisty lainkaan (Hoikkala & Heinonen 2013, 47) tai perheen jälleenyhdistäminen ei ole tavoiteltavaa lapsen edun näkökulmasta, lapsella ei ole vanhempia eikä huoltajia, joiden luokse palata tai lapsen iän vuoksi on valittu itsenäistymisen polku (Kivistö & Hoikkala 2013, 25). Sosiaali- ja terveysministeriön Toimiva lastensuojelu -työryhmä esittikin loppuraportissaan (2013) pysyvän huostaanoton mahdollisuutta lapsen jatkuvuuden turvaamiseksi (myös Hoikkala & Heinonen 2013, 47).

Kivistö ja Hoikkala muistuttavat myös, että pohdittaessa perheen jälleenyhdistämistä ei pidä unohtaa huomioida sitä, miten isoja muutoksia lapsen kotoa muuttaminen ja myös mahdollinen paluu ovat - entinen tuttu elinympäristö, kaverisuhteet ja myös perheen kokoonpano ovat voineet muuttua. Lapsen sijoitukseen ja kotiuttamiseen liittyvät päätökset ovat aikaa ja harkintaa vaativia päätöksiä. Aina lapsen palaaminen perheeseen ei ole realistinen tavoite, mutta tällöinkin on lapsen edun mukaista pyrkiä mahdollisuuksien mukaan rakentamaan toimivaa rinnakkaisvanhemmuutta. (Kivistö & Hoikkala 2013, 26.)

3.3 Rinnakkaisvanhemmuus ja muut vanhemmuuden muodot

Huostassa olevan lapsen arjesta huolehtivat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja sijaishuolto yhteistyössä vanhempien kanssa (Lastensuojelulaki 417/2007, 52 §). Vaikka lapsen huostassaoloaikana valtaosa huoltajille kuuluvista tehtävistä siirtyy viranomaistaholle, ovat vanhemmat edelleen lapsensa huoltajia. Vanhemmat päättävät lapsen nimestä, uskontokunnasta ja kansallisuudesta. Lapsen edunvalvonta ja muut vanhemmille jäävät tehtävät ja oikeudet riippuvat huostaanoton tarkoituksesta, joten yksityisen ja julkisen huollon tehtävät, sisällöt ja rajat ovat aina lapsikohtaisia. (Helavirta 2016, 191.)

Kun lapsi otetaan huostaan ja sijoitetaan asumaan kodin ulkopuolelle, myös vanhemmuus saa uudenlaisia käsitteitä. Olennainen osa sijaishuollon roolia on vanhemmuuden sosiaalista ulottuvuutta korostava *sosiaalinen vanhemmuus*, joka painottaa aikuisen tehtävää huolehtia lapsen arkielämästä, huolenpidosta ja kasvattamisesta. *Psykologista vanhemmuutta* kuvataan luottamuksellisella tunnesuhteella lapsen ja aikuisen välillä. Parhaimmillaan psykologinen vanhemmuus on jaettua ja lapsella voi olla kahdet psykologiset vanhemmat. Useimmiten sijoitetun lapsen vanhemmista puhutaan *biologisina vanhempina* (vrt. syntymävanhempina), mikä viittaa sukulaissuhteeseen. Biologinen vanhemmuus siis on ja pysyy, mutta se ei varsinaisesti kuvaa vanhempien vanhemmuuden roolia. Sen sijaan esimerkiksi *etävanhemmuus* korostaa lapsen ja vanhemman erillisiä asuinpaikkoja ja sen vaikutusta vanhemmuuden roolien toteuttamiselle. Yhtä

lailla voidaan käyttää käsitettä *jaettu vanhemmuus* viitaten siihen, että vanhemmuutta toteuttaa useampi henkilö. (Kujala 2003, 46-47.) Näiden lisäksi Miia Pitkänen on tutkimuksessaan (2011, 88) ottanut käyttöön vanhempien kokemuksesta nousseen määritelmän *rinnakkainen vanhemmuus*, jonka hän totesi korostavan vanhemman omaa roolia lapsen elämässä ja vanhemmuuden toteuttamista sijaishuollon rinnalla. Tässä opinnäytetyössä vanhemmista puhuessani tarkoitan poikkeuksetta lapsen syntymävanhempia (vrt. biologisia vanhempia).

Siitä huolimatta, ettei lapsen jokapäiväinen huoltajuus ole mahdollista, on vanhempien mahdollista toteuttaa omaa vanhemmuuttaan, sillä kaikkia vanhemmuuden osa-alueita voi jossain määrin toteuttaa myös etävanhempiana. Vanhempi voi helliä ja huomioida lasta aina tätä tavatessaan, sekä olla lapselle lohduttajana ja myötäeläjänä niin tavatessa kuin puhelun aikana. Ihmissuhdeosaajan roolissa vanhempi ottaa vastaan lapsen myönteiset ja kielteiset tunteet ja suojaa lasta aikuisten välisiltä ristiriidoilta. Lapselle on erityisen tärkeää, että vanhempaan voi luottaa. Rajojen asettajana vanhempi huolehtii, ettei lupaa lapselle sellaista mitä ei voi luvata ja pitää kiinni aikuisten kesken sovituista pelisäännöistä ja sopimuksista. Elämän opettajana lasta tulee opettaa sietämään pieniä arkielämän pettymyksiä ja odottamaan. Omalla esimerkillään etävanhempi voi opettaa lapselle myös peruskäytöstapoja ja omia arvojaan. Huoltajan roolissa vanhempi toimii lapsen kotilomien aikana. Silloin hän voi tehdä lapsen kanssa ruokaa tai huolehtia lapsen vaatetuksesta ja virikkeistä. (Kujala 2003, 46-50.)

3.4 Vanhemman huostaanottokriisi

Lapsen huostaanotto voi aiheuttaa vanhemmille traumaattiseen kriisiin verrattavissa olevan tilan. Kriisistä selviytyminen vie vanhempien voimavaroja ja on syytä huomioida, ettei kriisissä olevaa ihmistä voida arvioida normaaliuden mittapuulla (Roos 2004, 17). Vanhempien voi olla mahdotonta jatkaa elämässä eteenpäin ja kuntoutua, mikäli he eivät saa mahdollisuutta käydä läpi huostaanoton (vrt. lapsen menetyksen) aiheuttamaa surua ja tuskaa (Suomen mielenterveysseura 2017).

Kriisistä selviytyminen on mahdollista läheisverkoston avulla, mutta läheisverkoston puuttuessa vanhempi voi tarvita ammattiapua. Avun tarpeesta kertovat muun muassa voimakas ja hellittämätön ahdistuneisuus, toimintakyvyn menettäminen ja lamaantuminen sekä oman hoidon ja kuntoutuksen laiminlyönti, itsetuhoisuus, päihteiden käyttö ja häiriökäyttäytyminen. Kriisiä läpikäyvän henkilön voi ohjata hakemaan apua esimerkiksi alueellisesta kriisikeskuksesta, työterveyshuollosta tai oman kunnan sosiaali- ja kriisipäivystyksestä. (Suomen mielenterveysseura 2017.)

Kuten kriiseissä yleensä, myös vanhemman huostaanottokriisissä, toistuvat tietyt kriisireaktiot, joita jäsentämällä on mahdollista ymmärtää mitä vanhempi käy läpi. On hyvä esimerkiksi muistaa, että kriisi kaventaa ihmisen vastaanottokykyä ja silloin vanhemman voi olla vaikea muistaa kuulemiaan asioita. Näin voidaan pyrkiä välttämään vanhemman kokemus, ettei häntä ole informoitu tärkeistä asioista. (Roos 2004, 17.) Traumaattisen kriisin kokemus voidaan jakaa neljään vaiheeseen; shokkivaihe, reaktiovaihe, käsittelyvaihe ja uudelleen suuntautumisen vaihe. Kriisin kulku ei kuitenkaan ole suoraviivaista ja esimerkiksi tapahtumasta muistuttavat asiat saattavat tuoda mieleen raskaita tuntemuksia ja tuottaa ahdistusta ja muita oireita (Suomen mielenterveysseura 2017). Kujala (2003, 30-33) on avannut näiden vaiheiden sisältöjä ryhmätoiminnan oppaassaan lapsen huostaanoton nostamaa kriisiä silmällä pitäen ja ohessa esitän oman tulkintani vanhemman huostaanottokriisin vaiheista Kujalan sekä Suomen mielenterveysseuran traumaattisen kriisin vaiheista kertovaan artikkeliin - Shokista uuteen alkuun - viitaten. Tekstistä itsessään puuttuvat tarkat lähdemerkinnät, koska molemmat lähteet kuvaavat vaiheita hyvin paljon samalla tavoin, minkä vuoksi ne limittyvät tulkinnassani hyvin paljon toisiinsa.

3.4.1 Shokkivaihe - "Onko tämä totta?"

Lapsen huostaanoton tullessa vanhemmalle todelliseksi, on vanhemman reaktio usein shokki. Shokkivaiheen aikana vanhempi ei välttämättä vielä käsitä tapahtunutta ja saattaa jopa kieltää sen. Vanhempi voi toimia mekaanisesti tai jopa sulkea tunteensa. Vanhempi voi myös pyrkiä täyttämään päivänsä tekemisellä,

koska ei halua pysähtyä ajattelemaan kipeää tilannettaan. Lamaantuminen ja levottomuus voivat vaihdella.

Vanhemman kanssa on tässä vaiheessa hyvä keskustella tapahtuneesta rauhallisesti, selkeästi ja yksinkertaisesti. Shokkivaiheessa havainnointikyky on kaventunut, eikä ihminen välttämättä kuule tai reagoi ympäristönsä tapahtumia. On hyvä huomioida, että tässä vaiheessa vanhemman kyky vastaanottaa tietoa on heikentynyt ja hänen voi olla vaikea ymmärtää ja muistaa läpikäytyt asiat esimerkiksi lapsen palavereissa ja asiakirjoissa.

Shokkivaihe kestää yleensä lyhyestä hetkestä joihinkin vuorokausiin.

3.4.2 Reaktiovaihe - "Voiko tästä selvitä?"

Ensijärkytyksen tuoman turtumuksen väistyessä alkaa muodostua käsitys tapahtuneesta ja tunteet, kuten suru ja suuttumus, nousevat pintaan. Vanhempi voi kokea pelkoa ja ahdistusta, itsesyytöksiä ja tarvetta etsiä syyllisiä, unettomuutta ja ruokahaluttomuutta sekä vapinaa, pahoinvointia ja muita fyysisiä oireita. Vihan ja pettymyksen tunteet voivat kohdistua satunnaisia ihmisiä kohtaan. Oman lapsen ikätovereiden näkeminen vanhempiensa kanssa voi tuntua sietämättömältä ja asiaan liittyvät viranomaiset ovat hyvin usein vihan kohteina. Vanhempi voi olla vihainen myös itselleen tai lapselleen, koska tämä on käyttäytynyt huonosti. Vihaisuus voi pelästyttää vanhempaa ja aiheuttaa syyllisyyden tunnetta. Vanhempi voi miettiä, mitä hänestä nyt ajatellaan ja vetäytyä tämän vuoksi omiin oloihinsa. Vanhempi voi myös kieltäytyä tapaamasta lastaan.

Reaktiovaiheessa vanhemmalla voi olla suuri tarve puhua tapahtuneesta ja hän tarvitsee kuuntelijaa sekä konkreettisia ohjeita ja tukea arjesta selviämiseen. Lapsen huostaanoton nostamien tunteiden käsittely on alkamassa, vaikka mieli yrittää vielä kieltää tapahtuneen. Vanhempi roikkuu sietämättömältä kokemukselta suojautumisen ja sen käsittelemisen aloittamisen välillä.

Reaktiovaihe kestää yleensä muutamasta viikosta muutamaan kuukauteen.

3.4.3 Käsittelyvaihe - ”Onko missään enää mieltä?”

Suuttumuksen ja vihan hälvettyä vanhempi alkaa hyväksyä huostaanoton olevan totta. Muutoksineen ja menetyksineen. Ajatukset eivät enää kiinnity ainoastaan lapsen poissaoloon, mutta tulevaisuuden ajatteleminen tuntuu raskaalta. Vanhempi voi kokea masennuksen tunteita ja yksinäisyyttä. Se ettei lapsi ole mukana arkielämässä voi aiheuttaa surua ja käsittelyvaihe onkin eräänlainen suruprosessi. Lapsesta luopumaan joutuneen vanhemman voi ilman ulkopuolista tukea olla vaikea pitää säännöllisesti yhteyttä lapseen voimattomuuden, syyllisyyden ja häpeän tunteiden vuoksi.

Kriisin käsittelyvaihe eli läpityöskentelyn ja korjaamisen vaihe kestää muutamista kuukausista noin vuoteen.

3.4.4 Uudelleen suuntautumisen vaihe - ”Elämä kantaa.”

Tässä vaiheessa huostaanotosta on yleensä kulunut aikaa useita kuukausia. Yleisesti uudelleen suuntautumisen vaiheen uskotaan seuraavan noin vuoden tai kahden kuluttua kriisin aiheuttaneesta tapahtumasta. Asiat tuntuvat olevan paremmin, ahdistavat ja pakonomaiset ajatukset ovat vähentyneet huomattavasti ja arki alkaa asettua uomiinsa. Huostaanotto alkaa pikkuhiljaa olla osa perheen elämää. Vanhempi on kiinnostunut lapsen tapaamisesta ja siihen liittyvistä sopimuksista kiinnipitämisestä, eikä lapsen tapaaminen aiheuta enää niin suuria reaktioita. Tapahtuneen kanssa pystyy elämään, eikä se ole mielessä jatkuvasti, mutta tuska voi vielä nousta pintaan.

Tässä vaiheessa pahin kriisi on ohi ja vanhemman oma voimataso on parantunut siinä määrin, että hänellä on voimia selvittää huostaanottoon johtaneita asioita. Lapsen kehitystä tukevan etävanhemmuuden rakentumiselle on nyt perusta olemassa.

4 VANHEMMUUDEN TUKI SIOITUKSEN AIKANA

4.1 Vanhemmuus lapsen ollessa sijoitettuna

Lastensuojelu- ja perheinstituutiot rakentuvat toisiinsa nähden ristiriitaisesti - siinä missä perheinstituutio korostaa rajoja ja perheen kiinteyttä, lastensuojeluinstituution päämääränä on avata perhe ja tutkia sitä yksilöinä. Lastensuojelun on nähty rikkovan yleisesti ymmärrettävää perheen perusolettamusta ja lapsen ottamista huostaan on verrattu näin perheen särkemiseen. Huostaanoton myötä perhesuhteet muuttuvat ja sen jäsenten arki täytyy rakentaa uusista lähtökohdista lapsen ja vanhempien arkielämien erkaantuessa. Tällöin vanhemmuutta arvioidaan perheen ulkopuolelta ja ammatillisesti, minkä seurauksena edellytetään muutoksia vanhemman omissa elämäolosuhteissa. Konkreettisesti nämä muutokset näkyvät vanhemman elämässä muun muassa pienempään asuntoon muuttamisena lapsen asumistukiosuuden jäädessä pois. Huostaanottoa on verrattu myös erotilanteeseen. (Pitkänen 2011, 18-19.)

Huostaanottoprosessissa korostuu vanhemmuuden jatkuva kontrolloiminen viranomaistaholta käsin. Tätä pidetään perusteltuna lapsen edun toteuttamisen näkökulmasta ja erityisesti lapsen tapaamisten osalta. On lapsenkin etu, jos vanhemmat kykenevät sitoutumaan yhteisiin tavoitteisiin ja suunnitelmaan lastensuojeluviranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa. (Lankila 201, 42.) Lapsen tapaamisten kannalta vanhemman yhteistyökyky lapsen sijaishuoltoapaikan kanssa on erittäin tärkeää. (Lankila 2010, 76.)

Pitkäsen (2011, 53) tutkimuksessa vanhemmat ovat tuoneet esille oman roolinsa muuttumisen lastensuojelutyössä lapsen huostaanoton jälkeen. He ovat muun muassa kuvanneet tuntemuksiaan kokemuksena, ettei heillä ole enää oikeutta omaan lapseensa (Pitkänen 2011, 71). Vanhemmat ovat kokeneet surua sen vuoksi, että vanhemmuuden toteuttaminen huostaanoton jälkeen on vaikeaa ja aikaa lapsen kanssa sen toteuttamiseen vähän. Sijaishuoltoapaikan käytännöt voivat vanhempien mielestä olla vaikeita ymmärtää ja heillä on itsellään selkeitä käsityksiä siitä, minkälaisia vanhempia he ovat, tai olisivat, jos saisivat viettää lapsensa kanssa enemmän aikaa. Vanhasen kokemuksen mukaan hänen haas-

tattelemansa vanhemmat ovat osanneet kuvata kehitystarpeitaan ja vahvuuksiinsa vanhempina. Näitä on haastattelutilanteessa tarkasteltu vanhemmuuden roolikarttaa apuna käyttäen. Kehittymisen tarvetta vanhemmat ovat kokeneet muun muassa ihmisenä kasvamisessa ja sitä kautta ein sanomisessa. Vanhemmat ovat myös nostaneet haastatteluissa esiin asioita joita pitävät itse kasvatuksessa tärkeinä. (Vanhanen 2014, 29.)

Niin Pitkäsen (2011, 58) kuin Vanhasenkin (2014, 27) tutkimukset ovat nostaneet esille, että vanhempien kokemus omasta asemastaan ja roolistaan sijoituksen aikaisessa työskentelyssä on tuntunut epäselvältä ja heihin kohdistuvien odotusten hahmottaminen vaikealta. Vanhempien mielestä on ollut vaikeaa muun muassa hahmottaa mistä he voivat päättää itse ja mitkä rajat määrittellään muilta tahoilta, kun osa vanhempien rooleista siirtyy muille, eivätkä he itse ole enää samalla tavalla vastuussa lapsesta. Lapsen ollessa sijaishuollossa vanhemmuuden keskiössä ei ole enää lapsen ja vanhemman välinen hoiva- ja huolenpitosuhde, vaan vanhemmuus täytyy rakentaa uusista lähtökohdista käsin (Pitkänen 2011, 20) ja oma rooli sijoitetun lapsen vanhempana voi olla vaikea löytää (Vanhanen 2014, 29). Vanhemmat ovat kokeneet, ettei kukaan ole erityisesti auttanut heitä sijoituksen myötä muuttuvan vanhemmuuden työstämisessä, mutta moni on etsinyt ja löytänyt itse tapoja sopeutua tilanteeseen (Vanhanen 2014, 29; Hoikkala & Heinonen 2013, 21).

Vanhasen tutkimuksessa lähes poikkeuksetta sekä lapset että vanhemmat ovat kokeneet syntymävanhemman säilyttävän asemansa psykologisena vanhempana (2014, 29). Sen sijaan sosiaalinen vanhemmuus on tutkimuksen mukaan vanhempien mielestä jopa lähes mahdotonta. Erityisesti vanhemmat joiden oli mahdollista tavata lastaan vain muutaman tunnin kerrallaan kritisoivat tapaamisjärjestelyjä voimakkaasti tämän vuoksi. Vanhemmat toivoisivat voivansa toteuttaa sitä enemmän esimerkiksi pienellä roolilla lapsen kouluasioissa ja arkisissa toimissa, kuten ruoan laittamisena lapselle ja lapsen pukemisena. Vanhemmat haluaisivat toteuttaa tätä roolia tapaamisilla tehden ihan tavallisia asioita, kuten syömällä aamupalaa yhdessä, käymällä sukulaisten luona ja vain olemalla yhdessä. (Vanhanen 2014, 30-31.) Sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa lapsen muun lähiverkoston ihmissuhteiden vaaliminen onkin vanhemmalle osoitettu ja tärkeänä pidetty tehtävä (Lankila 2010, 105). Myös vanhemman rooli virikkeiden

antajana korostuu, kun riittävän hyvää vanhemmuutta arvioidaan jatkuvasti ja yhteinen aika sekä yhdessä tekeminen ovat tärkeimpiä asioita lapsen ja vanhemman tapaamisissa (Lankila, 93).

Sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa haasteina lapsen ja vanhempien tapaamisjärjestelyissä näyttäytyvät aikataulujen yhteensovittaminen, sijaishuoltopaikan ja vanhempien asuinpaikan välimatka, vanhemman oma jaksamisen ja hyvinvoinnin taso sekä tilanteet joissa vanhemman tapaaminen ei ole lapsen edun mukaista. Samassa yhteydessä nostetaan esille myös lapsen ja sijaishuoltopaikan aikataulujen ensisijaisuus. (Lankila 2010, 79-81.)

Kun vanhemmuutta tarkastellaan vanhemman kuntoutusprosessin näkökulmasta, esiin nousevat tämän vanhemmuudessa arvioitavat vanhemmuuden vahvuudet ja muutostarpeet (Lankila 2010, 106). Sosiaalityön dokumenteissa vanhemman oman kuntoutumisprosessin eteneminen näkyy positiivisesti myös hänen suhtautumisessaan lapsen sijaishuoltoon yleensä, sekä valittuun sijaishuoltopaikkaan (Lankila 2010, 84). Samansuuntaisia tuloksia nousi vanhempien kokemuksista myös muista aineiston tutkimuksista. Pitkäsen tutkimusten vanhemmat olivat kokemuksena tuoneet esille, miten omalla tiedostamisella oli merkitystä ja lapsen sijoitus on helpompi hyväksyä, kun ymmärtää lapsen näkökulmasta oman vanhemmuuden riittämättömyyden (Pitkänen 2011, 53). Niin ikään Vanhanen (2014, 29) totesi, että vanhemman oma kuntoutuminen ja oman tilanteen ymmärtäminen olivat yhteydessä siihen, että pystyi hyväksymään lapsen sijoituksen ja uudenlaisen vanhemman roolin.

Vanhemman oman myönteisen kuntoutumiskokemuksen lisäksi myös mahdollisuus toteuttaa omaa vanhemmuutta sijaishuollon rinnalla vahvistaa vanhemman hyväksyntää lapsen sijoitusta kohtaan ja helpottaa vanhemman omaan vanhemmuuteensa liittyvän tasapainon löytymistä (Pitkänen 2011, 90). Jo se, että vanhempi on voinut sopia sijaishuollon kanssa ostavansa lapselleen tämän tarvitsemat lenkkarit, voi olla vanhemmalle merkityksellinen kokemus yhteisestä päätöksen teosta (Vanhanen 2014, 31). Tilanteissa, joissa rinnakkainen vanhempana toimiminen on tuntunut vanhemmasta vaikealta, myös lapset ovat kertoneet vaikeasta asemastaan vanhempien ja sijaishuollon aikuisten välillä (Vanhanen 2014, 32).

4.2 Vanhempia tukeva työskentely

Lastensuojelutyössä ja lapsen ollessa huostassa on huomioitava perheen jäsenten suhteiden uudelleen muotoutuminen ja työskenneltävä koko perheen kanssa (Vanhanen 2014, 40). Vanhemmat haluavat tulla huomioiduiksi erityisesti lapsensa vanhempina, eivätkä aikuisina, joiden elämäntilannetta tulisi tarkastella erillään sijoitetusta lapsesta (Pitkänen 2011, 58). Vanhemmat näkevät lapsen sosiaalityöntekijän ensisijaisena ja tärkeimpänä tehtävänä lapsen edun turvaamisen ja lapsen asioiden hoitamisen (Hoikkala & Heinonen 2013, 22; Pitkänen 2011, 54). Pitkäsen (2011, 58) tutkimuksessa vanhemmat kuitenkin olivat tuoneet esille toivovansa lapsen sosiaalityöntekijältä myös aktiivisuutta suhteessa vanhemman tilanteeseen ja auttamiseen sekä myönteistä palautetta ja kannustamista oikeissa kohdissa. Vanhemmat ovat kokeneet yhteiset keskustelut sosiaalityöntekijän kanssa hyödyllisinä ja myös sosiaalityöntekijän apu toimeentulotukiohjeistuksen sekä asunnon saamisen kanssa on koettu tärkeänä. (Pitkänen 2011, 54.) Hoikkalan ja Heinosen (2013, 22) haastattelemat vanhemmat niin ikään näkevät lapsen asioista vastaavan työntekijän olevan ensisijaisessa vastuussa myös vanhempien tukemisesta ja kuntouttavasta työstä. Vanhempien kokemana haasteena työskentelyssä näkyy vanhemman tarkentamaton rooli asiakassuhteessa sekä yhteistyön vähäisyys (Pitkänen 2011, 52).

Pahimmillaan vanhempien kokemukset sijaishuoltopaikasta ovat ensituntumalta olleet pelottavia tilanteita, joissa vanhemmat ovat kokeneet oman vanhemmuutensa mitätöidyksi. Mikäli yhteistyö sijoituksen alkuvaiheessa on riittämätöntä, pinnallista tai epäonnistunutta, voi yhteistyön muodostuminen myöhemmin olla vaikeaa. (Vanhanen 2014, 27.) Työntekijän mielestä pienillä asioilla voi olla vanhempien kannalta suuri merkitys yhteistyön ja luottamuksen tunteen rakentumisessa (Pitkänen 2011, 58-59). Vanhemmuuden tulee näkyä työntekijöille emotionaalisesti arvokkaana ja vanhemmuudesta motivoitumista tulee tukea aktiivisesti lapsen sijoituksen eri vaiheissa Pitkänen 2011, 25).

Esimerkkinä vanhemman ala-arvoiseen asemaan asettamisesta Hoikkala & Heinonen (2013, 28) mainitsivat palaverikäytännöt, joihin sosiaalityöntekijät ja sijaishuoltopaikka valmistautuvat asioita yhdessä etukäteen pohtien. Vanhasen (2014,

34) haastattelemat vanhemmat olivat kokeneet neuvottelutilanteissa haasteelliseksi ammattilaisten ”yhteisen kielen” ja olleensa tähän nähden epätasa-arvoisessa asemassa. Vanhemmat olivat pohtineet, ettei neuvotteluihin edes kannata tulla, koska oma rooli siellä tuntuu epämukavalta, eikä heidän sanomisillaan ja mielipiteillään ole juurikaan painoarvoa. Esille oli noussut myös vanhempien kokemus siitä, että viranomaiset eivät pidä heidän ilmaisutapaansa soveliaana, eivätkä siksi ole ottaneet vanhemman sanomaa vakavasti. He kertoivat kokeneensa kuulluksi tulematta jäämisen toisinaan niin lannistavana, ettei aina jaksaa yrittää. (Vanhanen 2014, 34.) Esimerkiksi vanhemman häiritseväksi tulkittava käytös, ”ottaa jatkuvasti puheenvuoron itselleen, kerraten lapsen huostaanottoon liittyvää mennyttä aikaa toistuvasti ja kysymällä samoja kysymyksiä yhä uudelleen”, on lastensuojelutyön dokumenteissa kirjattu vanhemman yhteistyökyvyttömyydeksi (Lankila 2010, 75).

Lastensuojelun dokumenteissa yhteisesti laadittujen tavoitteiden toteutuminen käytännössä edellyttää vanhemmilta yhteistyökykyä ja sitoutumista laadittuihin tavoitteisiin (Lankila 2010, 74). Vanhemmat kokevat yhteistyön usein laittomien vaatimusten noudattamisena sekä itsenäisyydestä luopumisena ja he ovatkin toivoneet työntekijöiltä lainmukaista toimintaa sekä perusteettomien toimien lopettamista (Hoikkala & Heinonen 2013, 23). Viranomaistoimintaan liittyvinä, kuntoutumistaan haittaavina tekijöinä vanhemmat ovat maininneet muun muassa viranomaismielivallan, työntekijän negatiivisen asenteen, huonon yhteistyökyvyn, puolueellisuuden, työntekijöiden vaihtuvuuden ja välinpitämättömyyden perheen asioita kohtaan (Hoikkala & Heinonen 2013, 34).

Vanhempien tulee saada osallistua ja tulla huomioiduiksi lapsensa sijoitusvaiheeseen (Vanhanen 2014, 40) ja he toivovat näihin kohtaamisiin työntekijöiltä ja viranomaisilta inhimillisyyttä ja oman tilanteensa ymmärtämistä (Pitkänen 2011, 58-59). Vanhanen (2014, 32) muistuttaakin, että molemminpuolinen luottamus ja arvostava suhtautuminen aikuisten välillä voivat olla avainasioita sijoituksen onnistumiselle. Kuulluksi tulemisen kokemus näyttäisi usein liittyvän siihen, että mukana olevat lastensuojelun työntekijät koetaan henkilöinä, jotka aidosti yrittävät auttaa perhettä ja näkevät lapsen edun samalla tavoin vanhemman kanssa (Vanhanen 2014, 34).

Alkaneen kuntoutumisprosessin myötä vanhemmalla voi herätä toive lapsen saamisesta kotiin. Vanhemman käsitys lapsen kotiuttamisen esteestä voi olla virheelinen ja jossain vaiheessa hän voi ajatella, että tavoite on nyt saavutettu, vaikka se ei kohtaisi todellisuutta. (Lankila 2010, 70-71.) Huostaanoton lakkauttamisen perusteena ei voi olla vain yksittäinen asia, kuten ei huostaanoton perusteenaakaan ole ollut (Lankila 201, 71). Hoikkalan ja Heinosen (2013, 34) haastattelemat vanhemmat toivovatkin selkeää tietoa siitä minkä muututtava lapsen saamiseksi kotiin. Sijoittajakunnan velvollisuus on kertoa lapselle ja vanhemmalle, miksi lapsi on sijoitettuna ja minkä asioiden tulee muuttua, jotta perhe voi palata yhteen. Niin ikään perheelle on kerrottava myös minkälaista tukea se voi saada muutosten aikaansaamiseksi. (Vanhanen 2014, 41.)

Sosiaalityöntekijöiden kirjauksissa perheen jälleenyhdistäminen edellyttää riittävän hyvää vanhemmuutta, joka voidaan saavuttaa silloin, kun vanhempi kykenee osoittamaan jatkuvaa vahvaa vastuullista vanhemmuutta. Vastuullinen vanhemmuus edellyttää jaksavaa ja vahvaa vanhemmuutta, joka tarkoittaa lapsen kasvattamista ja hoitamista lapsen edun mukaisesti ja kasvattajan yleisiä periaatteita noudattaen. (Lankila 2010, 106.)

Velvoite laatia kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vanhemmille oma asiakassuunnitelma kuntoutumisen tavoitteineen kirjattiin lastensuojelulakiin vuonna 2008 (Hoikkala & Heinonen 2013, 43). Huolella laadittu vanhemman asiakassuunnitelma voisi toimia hyvänä työvälteenä moniammatillisen työn koordinoimisessa ja eri toimijoiden vastuun jakautumisen sopimisessa, kunhan suunnitelmaa ei laadita vain juridisen velvoitteen vuoksi, vaan asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi on olemassa myös tarvittavat resurssit (Pitkänen 2011, 62-63). Vanhemman asiakassuunnitelmalla on merkittävä rooli huostaanoton purkamisessa ja perheen jälleenyhdistämisen mahdollistumisessa (Hoikkala & Heinonen 2013, 19).

Suunnitelman on tärkeää sisältää kuvausta vanhemman elämäntilanteesta, vanhemman näkemys omasta suhteestaan lapseen, vanhemmuuden tavoitteet ja yhteydenpito lapsen kanssa sijaishuollon aikana. Lisäksi siinä on kuvattava moniammatillista työskentelyä sekä eri toimijoiden tehtävien jakaantumista ja vanhemman tilanteen vahvuuksia ja voimavaroja (Pitkänen 2011, 62.) On olennaista

mainita myös keinot joilla vanhempaa on tuettu tai tuetaan sekä tavoite lapsen mahdollisesta kotiinpaluusta ja keinot, joilla lapsen mahdolliseen kotiinpaluuseen on pyritty tai pyritään (Hoikkala & Heinonen 2013, 19). Suunnitelmassa tulisi olla selkeästi merkittynä ne asiat, joiden täytyy muuttua ennen lapsen kotiinpaluuta (Hoikkala & Heinonen 2013, 19) sillä sen tarkoitus myös selkiyttää vanhemmalle mitä häneltä odotetaan sekä miten hänen kuntoutumistaan tuetaan (Pitkänen 2011, 62).

4.3 Vanhempien tarvitsema tuki

Ammatillisten palveluiden oikea-aikainen ajoittuminen perheiden elämään on toisinaan haasteellista. Vanhempien oma ajatus avun tarpeellisuudesta voi poiketa ammatillisesta arviosta ja Pitkäsen haastattelemat vanhemmat ovat tuoneet esille, että avun hakeminen on ollut vaikeaa ja se on ajoittunut väärällä tavalla. Vanhemmat ovat kuvailleet miten ikävältä tuntuu, kun kotiin ei enää voida järjestää apua, vaikka sijoituksen jälkeen olisi tapahtunut myönteistä muutosta. Avohuollon työskentelyn toteaminen riittämättömäksi on ollut vanhemmille erityisen raskasta silloin, kun kotiin järjestettyä apua ei ole pyynnöistä huolimatta voitu järjestää. (Pitkänen 2011, 49-50.)

Huostaanotto ajoittuu usein vanhempien vaikeaan elämäntilanteeseen, jolloin heillä voi samanaikaisesti olla useita elämänhaasteita (Pitkänen 2011, 67). Haasteina ovat näyttäytyneet elämään liittyvät tragediat, suuret menetykset ja koskettavat elämäntilanteet sekä päihderiippuvuus, sairaudet, väkivalta ja päällekkäiset kriisit. Ihmissuhteisiin liittyvinä haasteina ovat kuvautuneet menetykset ja vaikeat ristiriidat. (Pitkänen 2011, 99.)

Vanhemmalla voi olla lapsen puolesta hyvä mieli nähdessään tämän hyvässä sijaishuollossa, mutta hän voi kuitenkin masentua tapahtuneen sijoituksen seurauksena (Lankila 2010, 66). Toisaalta vanhemmalle voi olla haastavaa ymmärtää ja hyväksyä lastensuojelun työntekijän rooli lapsen elämässä, sillä kyseessä on henkilö, jota perhe ei ole itse valinnut osaksi omaan verkostoonsa (Vanhanen 2014, 28). Työntekijän on tärkeää käydä aktiivisesti tilannetta läpi vanhempien

kanssa ja tarjota vanhemmille mahdollisuutta käsitellä sijoitusta terveydenhuollon ja tarvittaessa psykiatrian avopalveluissa. (Pitkänen 2011, 68.)

Kriisitilanteessa ja erityisen vaikeassa elämäntilanteessa vanhemman valintana saattaa olla yhteistyöstä kieltäytyminen tai siitä pois jääminen. Elämänolosuhteiden muuttuessa vanhempien oma sitoutuminen voi vahvistua ja yhteistyöhön osallistuminen helpottua, kun vanhemmilla on tiedossa, että myös heidän asiansa voi sisältyä lapsen sijoituksen aikaiseen sosiaalityöhön. Lastensuojelun työntekijän vastuulla on tarjota vanhemmille säännöllisesti uutta mahdollisuutta. (Pitkänen 2011, 64.)

Vanhanen havaitsi haastattelemiensa vanhempien kokevan leimautumisen tunnetta lapsen huostaanoton seurauksena. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat, että leima syntyi automaattisesti ja pelko sitä vahvistavista kokemuksista oli voimakas. Koska vanhemmat kertoivat haastatteluissa vain satunnaisia käytännön kokemuksia leiman vahvistamisesta, Vanhanen tulkitsi sen lähinnä vanhemman omassa mielessä rakentuneeksi. Vanhasen mielestä tuki kriisin käsitteilylle on ollut riittämätöntä, jolloin vanhemmat olivat muodostaneet oman käsityksensä vanhemmuudestaan uskomusten ja pelkojen pohjalta. (Vanhanen 2014, 30.)

Lankila (2010, 59) kuvaa vahvimpana vanhemmuutta heikentävänä tekijänä vanhemman päihderiippuvuutta. Päihderiippuvaisella vanhemmalla voi olla selkeä yritys toimia lapsen edun mukaisesti, mutta alkoholin käytön hallitsemattomuus ajaa vanhemman omaa etua lapsen edun edelle (Lankila 2010, 42). Huostaanotetun lapsen vanhemmat voivat olla riippuvuusongelmiensa, sekä usein myös mielenterveysongelmiensa vuoksi hoidon ja tuen tarpeessa (Lankila 2010, 62). Kuten tästä voimme päätellä ja Pitkänenkin toteaa, vanhempien tilanteen edellyttämiin haasteisiin ja tukitoimiin ei voida vastata pelkästään lastensuojelutyön keinoin. Keskeisinä toimijoina lastensuojelutyön rinnalla näkyvät päihdepalvelut, terveydenhuollon palvelut, Kela ja työvoimapalvelut, poliisi, vankila, seurakunta- ja diakoniatyö sekä velkaneuvonta sekä sosiaalipalveluissa aikuissosiaalityö, asumispalvelut, kuntouttava työtoiminta, vammaispalvelut, perheneuvola ja maahanmuuttoyksikkö (Pitkänen 2011, 61).

Parhaimmillaan vanhemman oma elämäntilanne voi helpottua läheisverkostolta saadun tuen avulla, mutta myös ammatillisilla palveluilla on tärkeä merkitys vanhempien kuntoutumisen tukemisessa (Pitkänen 2011, 47). Vanhemmat ovat kokeneet vertaistuen merkityksellisenä ja omaa vanhemmuuden roolia selkiyttävänä (Pitkänen 2011, 68).

Lapsen kotiinpaluun yhteydessä vanhemmat toivovat paitsi normaaleja peruspalveluita ilman lastensuojeluasiakkuutta, myös tukea kotiutumiseen erilaisin keinoin. Vanhempien ehdottamia keinoja olivat esimerkiksi: lastensuojelutyöntekijän vaihtaminen ja lapsen tapaamiset ja keskustelu jonkun muun kuin lastensuojelun työntekijöiden kanssa, sijoituksen aikana syntyneen trauman purkaminen, sopeutumisvalmennus sijoitusvuosien aikana muuttuneen lapsen hoitamiseen, koko perheen tukeminen, vertaistuki vanhemmalle ja lapselle ja vanhemman avuntarpeen kuuleminen. (Hoikkala & Heinonen 2013, 36.)

5 YHTEENVETO

Tässä opinnäytetyössä on tarkasteltu lapsen huostaanottoa ja kodin ulkopuolelle sijoittamista lastensuojelulain määritelmistä sekä vanhempien kokemuksista tehdyistä tutkimuksista käsin. Lisäksi on tarkasteltu huostaanoton vaikutuksia vanhemmuuteen sekä vanhemman huostaanottokriisiä traumaattisen kriisin teorian kautta, jotta voidaan taustoittaa ymmärrystä vanhempien kokemuksesta ja sitä mitä he käyvät läpi. Näin heidät voidaan huomioida työskentelyssä kokonaisvaltaisemmin.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää millä tavalla huostaanotetun lapsen vanhempia voidaan lastensuojelun käytännön työssä tukea tarkoituksenmukaisesti mahdollistaen lapsen palaaminen kotiin tai vanhemman kuntoutuminen toimivaan rinnakkaisvanhemmuuteen. Tähän on pyritty muodostamalla kokonaiskuva huostaanoton vaikutuksista vanhemmuuteen sekä vanhempien tuen tarpeista ja kokemuksista. Tavoitteena oli tuottaa selkeä ja tiivis, erilaisia näkökulmia sisältävä lukupaketti, jota voidaan käyttää työkaluna kehitettäessä vanhempien kanssa työskentelyä uudelle tasolle.

Alkuperäisaineistoissa oli saatu vastauksia yhteensä 172 vanhemmalta ja työntekijältä. Vanhempien kokemina sijaishuollon aikaisina haasteina on mainittu vanhemmuuden, toteuttaminen, tapaamisjärjestelyissä aikataulujen sovittaminen, vanhemman oma jaksamisen ja hyvinvoinnin taso sekä vanhemman tarkentamaton rooli asiakassuhteessa ja yhteistyön vähäisyys.

Vanhempien myönteistä suhtautumista lapsen sijoitukseen ja sijaishuoltoon tukevat vanhemman oman kuntoutumisprosessin eteneminen, oman vanhemmuutensa riittämättömyyden tiedostaminen suhteessa lapsen etuun, oma kuntoutuminen ja oman tilanteen ymmärtäminen sekä mahdollisuus toteuttaa omaa vanhemmuuttaan sijaishuollon rinnalla. Myös lastensuojelun työntekijän aitona koettu halu auttaa perhettä ja aikuisten välinen kunnioitus ja luottamus vaikuttavat vanhempien kokemukseen ja sijoitukseen suhtautumiseen myönteisesti. Työntekijän puolueellisuus, negatiivinen asenne ja välinpitämättömyys sekä jatkuva työntekijöiden vaihtuminen sen sijaan voivat heikentää vanhempien kuntoutumista.

Vanhempiin tulee suhtautua inhimillisesti ja tilanteen ymmärtäen, sillä sijoituksen alkuvaiheen yhteistyön riittämättömyys, pinnallisuus tai epäonnistuminen jäävät vahvasti vanhempien mieleen, mikä voi myöhemminkin vaikuttaa yhteistyön muodostumiseen. Kuntoutumisen tukeminen rakennetaan asiakassuhteessa hyväksymisen, luottamuksen ja välittämisen kautta. Vanhemmat kaipaavat myönteistä palautetta vanhemmuudestaan ja kannustamista oikeissa kohdissa (Taulukko 4). Hyvä asiakassuhde on turvallinen ja kannatteleva pohja hyvälle yhteistyölle ja sitä kautta vanhemman kuntoutumiselle. Aikuisten välinen hyvä yhteistyö koituu lopulta myös lapsen eduksi.

Taulukko 4 Vanhempien toiveita työskentelylle

- enemmän aikaa (kotona) lapsen kanssa
- Arkisia asioita yhdessä lapsen kanssa
- haluavat tulla huomioiduiksi erityisesti lapsensa vanhempina - eivätkä aikuisina, joiden elämäntilannetta tulisi tarkastella erillään sijoitetusta lapsesta
- sosiaalityöntekijän aktiivisuutta myös vanhemman tilanteeseen ja auttamiseen
- myönteistä palautetta ja kannustusta
- lainmukaista toimintaa sekä perusteettomien toimien lopettamista
- inhimillisyyttä ja oman tilanteensa ymmärtämistä työntekijöiltä ja viranomaisilta
- selkeää tietoa siitä, minkä muututtava lapsen saamiseksi kotiin

Jotta vanhempien kuntoutumisprosessi voi käynnistyä, on nostettava esille heidän vanhemmuutensa vahvuudet ja muutostarpeet. Näiden tunnistaminen on olennaisessa osassa myös suunniteltaessa perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävää työskentelyä. Viranomaisen velvollisuus on kertoa miksi lapsi on otettu huostaan ja minkä asioiden tulee muuttua, jotta perhe voi palata yhteen. Vanhemman asiakassuunnitelmalla on tässä merkittävä rooli. Asiakassuunnitelman tulee olla sisällöltään riittävän kattava. Huolellisesti laadittu asiakassuunnitelma

(Taulukko 5) on toimiva työväline moniammatillisen työn koordinoimisessa ja eri toimijoiden vastuun jakautumisen sopimisessa. Tavoitteita laatiessa on ensiarvoisen tärkeää, että vanhemmat voivat itse osallistua tavoitteiden laatimiseen, etteivät ne ole vain ”ylhäältä” annettuja vaatimuksia. On myös tärkeää tuoda esille mikä on eri yhteistyötahojen vastuu tavoitteiden toteutumisessa.

Taulukko 5 Vanhemman asiakassuunnitelman sisällöt

- Kuvaus vanhemman elämäntilanteesta
- Vanhemman näkemys suhteestaan lapseensa
- Vanhemmuuden tavoitteet
- Yhteydenpito lapsen kanssa sijaishuollon aikana
- Vanhemman tilanteen vahvuudet ja voimavarat
- Kuvaus moniammatillista työskentelystä ja eri toimijoiden tehtävien jakaantumisesta
- Keinot joilla vanhempaa on tuettu tai tuetaan
- Tavoite lapsen mahdollisesta kotiinpaluusta
- Keinot, joilla lapsen mahdolliseen kotiinpaluuseen on pyritty tai pyritään
- Selkeästi kirjattuna asiat joiden täytyy muuttua ennen lapsen kotiinpaluuta

Vaikeassa elämäntilanteessa vanhempi saattaa kieltäytyä yhteistyöstä, mutta elämäolosuhteiden muuttuessa vanhemman yhteistyöhön lähteminen ja siihen sitoutuminen voi olla helpompaa. Tämän vuoksi vanhemmalle tulee aina tarjota apua ja tukea, kun lapsi otetaan huostaan. Ellei vanhempi ota tätä apua ja tukea vastaan heti, mikä on kriisitilanteessa varsin normaalia, on sitä tarjottava hänelle myöhemmin uudelleen. Kriisiä läpikäyvän henkilön voi ohjata hakemaan apua esimerkiksi alueellisesta kriisikeskuksesta, työterveyshuollosta tai oman kunnan sosiaali- ja kriisipäivystyksestä. Myös vertaisryhmät voivat olla hyviä tilanteita käsitellä huostaanoton aiheuttamaa kriisiä. Kriisin käsitteleminen ja läpikäyminen voi kestää jopa kaksi vuotta, mutta se on kuitenkin ehdottoman tarpeellista, jotta vanhemmat voivat jatkaa elämässään eteenpäin ja kuntoutua vanhemmuudessaan. Työntekijöiden tulee aktiivisesti käydä tilannetta läpi vanhempien kanssa.

Huostaanotetun lapsen vanhemmilla ei välttämättä ole voimavaroja hankkia itselleen apua. Myös häpeän tunne voi estää avun hakemisen. Vanhempien asian huomioiminen ja palvelunohjaus ovat lastensuojelun työntekijöiden vastuulla ja vanhemmille tulee tarjota mahdollisuutta käsitellä sijoitusta terveydenhuollon tai tarvittaessa psykiatrian avopalveluissa. Tämän lisäksi vanhemmat tulee ohjata yksilöllisten tarpeidensa mukaisiin moniammatillisiin palveluihin. On varsin luonnollista, että vastuu palveluohjauksesta säilyttyy lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Häpeän tunne voi vaikuttaa myös vanhempien halukkuuteen tulla tapaamaan lasta. Tästä syystä on tärkeää, että vanhemmat otetaan huomioon lapsen huostaanoton ja sijoituksen alusta saakka. Vanhemman jaksamisen ja hyvinvoinnin lisäksi haasteita lapsen ja vanhempien tapaamisten järjestelyissä voivat aiheuttaa eri aikataulujen yhteensovittaminen ja pitkät välimatkat sekä tilanteet jolloin vanhemman tapaaminen ei ole lapsen edun mukaista.

6 POHDINTA

On ehdotettu, että sijaishuoltolaitokset ottaisivat vastuuta vanhempien tukemisesta tarvittaviin palveluihin ja osallistuisivat vanhemman moniammatillisiin verkostoihin. Eri sijaishuoltopaikoilla on käytävissä erilaiset resurssit, joten tätä ei mielestäni voi yksioikoisesti säilyttää sijaishuollon tehtäväksi. Kun ajatellaan esimerkiksi perhehoitoa, joka lastensuojelulain mukaan tulee mahdollisuuksien mukaan olla lapsen ensisijainen sijoitusmuoto, ovat perhehoidon resurssit vanhempien verkostoimiselle minimaaliset. Jotta eri toimijoiden roolit voidaan selkiyttää, on sijaishuoltopaikat asetettava lähtökohtaisesti samalle viivalle, riippumatta siitä onko kyseessä perhe- vai laitoshoido.

Lapsen sosiaalityöntekijän työmäärä on suuri lapsen edun toteutumisen valvomisessa ja tämän asioiden hoitamisessa. Hänellä on käsissään monta lankaa ilman, että siihen lisätään vielä vanhemman verkostopalaverit ja palveluiden järjestäminen. Suuret verkostopalaverit voivat myös olla vanhemmille raskaita. On ensiarvoisen tärkeää, että lastensuojelun työkentällä olisi riittävästi toimijoita niin lapsen kuin vanhempienkin tarpeisiin. Tätä ongelmanasettelua miettiessäni pyörittelin ajatusta sosiaalityöntekijän ja vanhemman omatyöntekijän työparityöskentelystä. Työmallissa he yhdessä huolehtisivat lapsen ja vanhempien tuen ja hoidon kokonaisuudesta siten, että sosiaalityöntekijä vastaa lapsen asioista ja vanhempien asiakassuunnitelmien laatimisesta yhdessä vanhempien ja näiden omatyöntekijän kanssa, mutta vanhempien suunnitelmien organisointi- ja toteuttamisvastuu jäisi vanhempien omatyöntekijälle. Sijaishuoltolaitoksen vastuulla olisi vanhempien arkisen vanhemmuuden huomioiminen ja tukeminen sekä lapsen hoito ja kasvatus. Toimintamallina tämä vaikuttaisi loogiselta ja perheen kaikki osapuolet huomioivalta.

Ajatuksiani on herätellyt myös epäily perhetyön kannattavuudesta ja mahdollisuuksista silloin kun lapsi on sijaishuollossa. Perhetyöntekijä vaikuttaa irralliselta palaselta, joka työskentelee perheen kanssa, muttei välttämättä juurikaan tapaa sijoitettuna olevaa lasta. Tällöin uskoakseni voi olla kyseenalaista se, kuinka tavoitteellista työ todellisuudessa voi olla. Perhetyöntekijän ja sijaishuoltopaikan yhteistyö tulisikin mielestäni nostaa nykyistä näkyvämpään osaan, jolloin per-

heen ja vanhemmuuden tuen tarpeita voitaisiin hahmottaa ja toteuttaa monipuolisemmin. Sijaishuoltolaitoksille itsessään on teoria-asteella mahdollista järjestää paitsi lapsen hoito- ja kasvatusta myös vanhempien kuntoutumista tukevat perhe- ja tukipalvelut. Tässä vaiheessa ongelmaksi tosin muodostuu, että vanhemmat asuvat usein eri paikkakunnalla missä lapsi on sijoitettuna.

Perheen jälleenyhdistämisessä tarvitaan kuitenkin kärsivällisyyttä, eikä päätöstä voida tehdä pikaisesti. Vanhempien kokonaistilanteen tulee olla tasoittunut ja kotiin palaamisen tulee olla lapsen edun mukaista. Lapsen edun arvioiminen on määritelty lastensuojelulaissa (4 §), mutta siihen liittyy sosiaalityöntekijöiden tulkinnanvaraisuuksia. Kotiuttamisen ehdoista tulisi laatia valtakunnallinen ja kattava listaus, mitkä ovat ne vaatimukset jotka riittävät hyvään vanhemmuuteen. Lapsen palaamisen kotiin tulee tapahtua asteittain, esimerkiksi kotilomia ja niiden kestoa lisäämällä ja siirtämälle vanhemmille pikkuhiljaa enemmän vastuuta lapsen asioista. Perheelle tulee antaa riittävän pitkäaikainen tuki ja sijoituksen jälkeen tulee tehdä vanhemmuutta tukevaa perhetyötä. Niin ikään perheen tukiverkoston puute voi estää lapsen kotiuttamisen. Tällöin viranomaisen tulee järjestää perheelle tukiverkostoa ammattilaisista tai järjestöjen apua hyväksi käyttäen.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli koota tietoa huostaanotetun lapsen vanhempien kanssa tehtävän vanhemmuustyön kannalta olennaisista seikoista. Halusin selvittää millä tavalla vanhempia voidaan tukea lastensuojelun käytännön työssä ja millaiset edellytykset lapsen kotiin palaamiselle on olemassa. Tavoitteena oli syventää omaa ammatillista osaamista ja kehittää selkeä pohja vanhemmuutta tukevalle työskentelylle, josta työntekijänä voi ottaa ajatuksia oman ideointinsa ja työnsä kehittämiseksi. Halusin idean, työkalun tai konkreettisen ohjeen lastensuojelun työntekijänä työskentelyyn vanhempien tukemiseksi mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ja siten kuin laki velvoittaa. Mielestäni tavoitteeni toteutui hyvin, vaikka olisinkin toivonut ehtiväni perehtymään aiheeseen monipuolisemmin. Varsinaiseen tutkimuskysymykseen pystyi kokoamani teorian ja aineiston pohjalta kuitenkin vastaamaan suuntaa-antavasti.

Opinnäytetyön menetelmien määrittäminen oli minulle erityisen haasteellista. Eri menetelmien välillä tuntui, etten oikein ymmärrä mitä milläkin menetelmällä on tarkoitus ajaa takaa tai millä tavalla niitä tulisi käyttää. Vaikka siis tiesin mitä haen

ja tutkimuskysymysten asettaminen oli helppoa, niin näkökulman täsmentäminen ja sanoittaminen sekä erityisesti oikean tutkimusmetodin valitseminen olivat vaikeita. Itse tutkimusprosessin läpikäyminen on tämän opinnäytetyön myötä ollut minulle merkittävä oppimisen kannalta. Prosessin kautta olen oppinut, miten tärkeää on ajoissa selkiyttää mistä näkökulmasta asiaa halutaan katsoa ja mikä on tehtävän tavoite sekä kuinka hakea tietoa sääntillisemmin. Jouduin myös myöntämään, että opinnäytetyöprosessi on hyvin aikaa vievä ja henkilökohtaisen elämäni aikataulu toikin odotettua enemmän lisähaastetta siitä selviytymiselle. Loppupeleissä toivon, että olisin voinut paneutua opinnäytetyöhöni hieman syvällisemmin, koska nyt selvittämättä jäi joitain asioita, jotka mielestäni jäivät kaipaamaan selvitystä. Tällaisia asioita olivat muun muassa mahdolliset positiiviset kokemukset vanhemmuustyöstä ja onnistuneesta perheen jälleenyhdistämisestä, mikä olisi antanut viitteitä jo olemassa oleviin toimiviin työmalleihin. Koin prosessin läpiviemisen haastavana ja uskoni oli loppua moneen kertaan, mutta ohjaajieni viestit olivat ymmärtäväisiä ja kannustavia ja saivat joka kerta yrittämään vielä.

Aineistovalintani ja tiedonkeruuni heikkoutena on paitsi ajanpuute, myös aineiston saatavuusongelma. Käytin opinnäytetyössäni helposti löytyvää ja saatavilla olevaa lähdeaineistoa. Osa toivomastani aineistosta on niin kysyttyä, etten kirjaston varausjonojen vuoksi ehtinyt tutustua kaikkeen haluamaani aineistoon.

Tutkimuseettisesti opinnäytetyössäni ei ole varsinaista kohdejoukkoa jolle opinnäytetyöni voisi tuottaa vahinkoa. Tutkimuseettiset ongelmat liittyvät lähinnä aineiston keräämiseen, kuvaamiseen ja tutkimustulosten esittämiseen. Hyvä tutkimuseettikka ja tieteellinen käytäntö edellyttävät rehellistä ja vilpittömää toimintaa muita tutkijoita kohtaan. Tässä opinnäytetyössä olen näin toimiakseni pyrkinyt huolelliseen lähdeviitteiden merkitsemiseen ja tutkimustulosten oikeanmukaiseen esittämiseen. Lukiessani Lankilan siteeraamia sosiaalityöntekijöiden kirjauksia olin toisinaan epävarma sen suhteen, mitä hän on sitaatillaan halunnut kertoa, joten on olemassa pieni tulkintavirheiden mahdollisuus. Luultavasti tästä johtuen keräsin tästä aineiston osasta asioita kriittisemmin ja varovaisemmin, eikä se näyttele lopullisissa tuloksissa kovin suurta osaa.

LÄHTEET

Ahoniemi, Maria 2014. Perheen jälleenyhdistämisen periaate, lapsen etu ja si-
jaishuollon järjestäminen. Tampereen yliopisto. Julkisoikeus. Pro gradu -tut-
kielma.

Anttila, Pirkko 1998. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Viitattu 24.2.2017.
<https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedonhankinta/>

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. pai-
nos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Helavirta, Susanna 2016. Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen so-
siaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa: Enroos, Rosi, Heino, Tarja & Pösö,
Tarja 2016. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes
Print Oy.

Hirsijärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13.
painos. Helsinki: Tammi.

Hoikkala, Susanna & Heinonen, Hanna 2013. Samalla puolella? Näkökulmia per-
heiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa. Helsinki: Lastensuojelun keskus-
liitto.

Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kva-
litatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun jul-
kaisuja -sarja. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino.

Kangasniemi, Mari, Utriainen, Kati, Ahonen, Sanna-Mari, Pietilä, Anna-Maija,
Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva 2012. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: etene-
minen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. Hoitotiede 2013, 25 (4), 291–
301.

Kivistö, Jaana & Hoikkala, Susanna 2013. Syntymäperheiden ja läheisverkoston
kanssa työskentely sijoituksen aikana – Nuorten näkökulma. Helsinki: Lastensuo-
jelun keskusliitto.

Kujala, Virpi 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten
ryhmätoiminnan opas. Helsinki: Sininauhaliitto.

Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2016. Lastensuojelu 2015. Tilastoraportti
20/2016. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Lankila, Tanja 2010. Vanhemmuuden näyttäytyminen huostaanottoprosessissa
dokumentoitujen asiakirjojen valossa. Helsingin yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu-
tutkielma.

Lastensuojelulaki 417/2007. Finlex

Pitkänen, Miia 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaan-
otossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26, 2011.

Roos, J.P (toim.) 2004. Huostaanottokirja. Toinen painos. Turku: Kopijyvä Oy.

Salminen, Ari 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62. Julkisojohtaminen 4.

Suomen mielenterveysseura. Kriisit kuuluvat elämään. Viitattu 11.4.2017.
<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-elamantilanteet/kriisit-kuuluvat-elamaan>

Suomen mielenterveysseura. Shokista uuteen alkuun. Viitattu 11.4.2017.
<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/vaikeat-elamantilanteet/kriisit/shokista-uuteen-alkuun>

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki.

Vanhanen, Sonja 2014. Kuka auttaisi meidän perhettä?: Sijoitetun lapsen ja hänen perheensä tukeminen ja jälleenyhdistäminen – kehittämishankkeen raportti.